

İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Ali GÖÇER*

Özet : Öğrenme - öğretme sürecinde materyal çeşitliliğinin önemli olması kadar, en temel materyal olan ders kitaplarının gerekli ve yeterli niteliklere sahip olması da önemlidir. Ders kitapları, belirlenen kazanımları edindirmede önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu bakımdan ders kitapları, doğru ve güncel bilgiler vermesi, öğrencileri araştırmaya yönlendirmesi, konuyu bütünleyen görsel materyallerle zenginleştirilmesi, yapılan etkinliklerde öğrencilerin belirlenen kazanımlara ne ölçüde ulaştığının belirlenmesinde kullanılacak etkinlik içi ve tema sonu değerlendirme bölümleri bulunması vb. niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Bu çalışmada, ilköğretim okullarında okutulan Türkçe ders kitaplarının *etkinlik içi* ve *tema sonu ölçme ve değerlendirme* bölümleri incelenmiştir. Sözü edilen bölümlerde soruların çeşitliliği, bilişsel alanın alt basamaklarına yönelik soru içerip içermediği, anlama ve anlatma öğrenme alanlarına yönelik becerilere ait soruların dağılımının dengeli olup olmadığına bakılmıştır. İncelemede Türkçe ders kitaplarının amaca uygun kullanımını sağlayacak kılavuz kitaplarda ölçme ve değerlendirme çalışmalarının planlanması, uygulanması ve sonuçlanmasına yönelik örnek bir takviminin yer alıp almadığı, değerlendirme bölümlerinde metin kullanılıp kullanılmadığı vb. nitelikler de araştırılmıştır. İncelenen kitaplarda önemli görülen niteliklere dikkat çekilerek uygulamada bu niteliklerin yaygınlığının sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, ders kitabı, ölçme ve değerlendirme.

I. Giriş

Ders kitapları, eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden öğretim materyallerinden biri, hatta birçok durumda tek öğretim materyalidir (Halis, 2002: 51). Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin neler öğreneceğini, öğretmenlerin neler öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir kaynak (Küçükahmet, 2003: 18) olan ders kitabı, öğrencinin ilgisini çeker ve öğretilen konulara ilgi duymasını sağlar. Ders kitaplarında öğrencileri çalışmaya, araştırmaya, düşünmeye özendirici hazırlık soruları ve araştırma konuları yer alır (Demirel, 2000: 40). Görüldüğü gibi ders kitapları öğretmen ve öğrencilerin öğrenme sürecindeki etkinliklerinin bir düzen içerisinde yürütülmesini sağlayan önemli araçlardır.

Öğrencilerin programlarda belirlenen kazanımlara ulaşmasında ders kitaplarının önemi büyüktür. Ders kitabının kolay ulaşılabilir olması, tüm öğrenciler tarafından yaygın bir şekilde kullanılması, temalara uygun

---

* Bu çalışma 18 - 20 Haziran 2007 tarihleri arasında Çukurova Üniversitesinde düzenlenen III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresinde sunulan bildiri temel alınarak oluşturulmuştur.

* Y Doç.Dr. Niğde Üniversitesi, Eğitim Fak. İlköğretim ABD.

metinlerden oluşması, öğrenci seviyesine uygunluğu, görsel zenginliği, öğrenci çalışma kitabıyla uyumu ve içerdiği ölçme-değerlendirme bölümleriyle önemi daha da artmaktadır. Öğrenme-öğretme sürecinde gerçekleştirilen etkinliklerde belirlenen hedeflere ulaşma durumu, kullanılan aracın, seçilen yöntem, teknik ve öğretme stillerinin uygun ve verimli olup olmadığı, kitaplardaki ölçme-değerlendirme bölümleri ve öğretmenlerin uyguladıkları diğer değerlendirme çalışmalarını belirler. Öğrenme-öğretme çalışmalarını verimli kılmak, öğrencilerin belirlenen kazanımları daha kolay edinmelerini sağlamak ve kazanımlara ulaşma düzeyini belirleyerek sürece yön vermek için *etkinlik içi* ve *tema sonu ölçme-değerlendirme* çalışmalarını aşağıda sıralanan ölçme-değerlendirmenin genel amaçlarını göz önünde bulundurarak yürütmek gerekir:

- Öğrencileri tanımak, bireysel farklılıklarından haberdar olmak.
- Gelecekteki öğrenme sürecini planlamak ve öğrenme - öğretme sürecine yön vermek.
- Öğrencilerin anlamada güçlük çektiği alanları, zayıf yönlerini tespit etmek.
- Öğrencilerin ne anladığını ve ne yapabildiğini keşfetmelerine yardımcı olmak.
- Öğrencilerin gelişim düzeylerini ve başarısını belirlemek.
- Öğrencileri ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirmek...

Amaçlara bakıldığında, planlama ve öğrenme - öğretme sürecine yön verme bakımından ölçme-değerlendirme çalışmalarının büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu yüzden, ders akışı ölçme-değerlendirme sonuçlarından yararlanılarak yeniden yapılandırılabilir.

Ölçme ve değerlendirme kapsamında ürün ve süreç değerlendirme çalışmalarını üç aşamada ele almak mümkündür. Birincisi, öğrenme-öğretme sürecinin başladığı ilk günlerde yapılması gereken *ön değerlendirme*; ikincisi, sürecin başından sonuna kadar dinamik bir şekilde sürdürülmesi gereken *ara değerlendirmeler*; üçüncüsü de sürecin sonunda yapılması gereken *son değerlendirme*. *Ön Değerlendirme*: I. ve II. dönem başında öğrencileri tanıtmaya yönelik yapılan *hazır bulunuşluk sınavları* ile öğrencilerin derse hazır oluş düzeyini belirleme amaçlı soru – cevap şeklinde yapılan değerlendirmelerdir. *Ara Değerlendirmeler*: Etkinlikleri biçimlendirme ve davranış geliştirmeye yönelik değerlendirmelerdir. Bu tür değerlendirmeler sürece yön vereceğinden eğitsel değeri büyüktür. *Son Değerlendirme*: Bir dönem boyunca süreç değerlendirme araçları (öğrenci çalışma dosyası, öğretmen gözlem defteri vb.) ile elde edilen bilgi ve bulgularla, yazılı sınav sonuçları, konu sonu izleme test sonuçları, ödev ve projeler... gibi ürünlere takdir edilen notların harmanlanıp genel bir kanaatin oluşturulduğu değerlendirmedir (Göçer, 2005: 71-86).

Yapılandırmacı öğretim yaklaşımında ürün ve süreç değerlendirme anlayışı, ders kitaplarındaki metinlerin işlenişi ve farklı etkinlik uygulamalarıyla hayata geçirilir. Öğretmenler, ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme çalışmalarını iki koldan yürütmektedirler. Bunlar;

1.Ders işlenişini biçimlendiren ve sürece yön veren **etkinlik içi değerlendirme** çalışmaları.

a. Ders işlemeden önceki değerlendirme soruları: Tema kapsamında işlenecek metin başlarında öğrencileri zihinsel olarak hazırlayacak hazırlık sorularından oluşan ölçme ve değerlendirme bölümleri. Metin öncesi hazırlık sorularıyla öğrencilerin zihinsel hazırlanmaları sağlandığı gibi hazır bulunuşluk seviyelerinin belirlenmesi ile dersin işlenişine ve konunun yoğunluğunun ayarlanmasına da ışık tutulmuş olmaktadır.

b. İşleniş sırasında değerlendirme soruları: Öğretmenler hem öğrencilerin dikkatlerini zinde tutmak hem de üst düzey ve kalıcı bir öğrenme gerçekleştirmek için metnin işleniş sırasında soru sormalı, ve metnin bütününe kavratılmasına yönelik etkinlikler yapmalıdır. Bu şekilde sorular yoluyla öğrencilerden alınan dönütler dersin işlenişine yön verecek ve konunun öğrencilerce daha iyi öğrenilmesini sağlayacaktır.

c. İşleniş bitiminde değerlendirme soruları: Tema kapsamında işlenen metin sonlarında öğrenci kazanımlarının seviyesini belirleyecek metin altı sorulardan oluşan ölçme ve değerlendirme bölümleri. Bu bölümde metnin, çevrenin ve öğrenci seviyesinin elverdiği ölçüde mevcut metin altı sorulara ek sorular oluşturma/oluşturma etkinlikleri yapılmalıdır.

1.**Tema sonu ölçme ve değerlendirme** çalışmaları. İşlenen metinlerle ilgili tüm etkinliklerden sonra öğrencilerin hedeflenen kazanımlara ulaşma düzeyini belirlemek amacıyla farklı soru türlerinden oluşan ve her tema sonunda bulunan *ünite değerlendirmesi / tema sonu ölçme ve değerlendirme* bölümlerini kapsamaktadır.

Hem *etkinlik içi* hem de *tema sonu ölçme ve değerlendirme bölümleri* süreçteki öğrenme ve öğrenme çalışmalarının verimliliğine büyük ölçüde etki etmektedir. Bu bakımdan, ders kitaplarındaki *etkinlik içi* ve *tema sonu değerlendirme* bölümleri, öğrencilerin daha iyi öğrenmelerine kapı aralayıcı uygulamalar içermesi gerekir. Tema (etkinlik) içi ve tema sonu değerlendirme kapsamında bulunan öykü tamamlama, resimle ifade etme, kavram haritaları, çalışma kâğıtları kullanma vb. etkinliklerle yaparak-yaşayarak öğrenme ortamının hazırlanması öğrencilere önemli kazanımlar sağlayacaktır. Bu tür çalışmalar, öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine ve olumlu davranış sergilemelerine yardımcı olacaktır. Etkinlik içi ve tema sonu ölçme - değerlendirme çalışmaları, sürecin başından sonuna kadar dinamik bir şekilde devam etmesi ve işleniş yön vermesi bakımından öğrenme – öğretme sürecinin vazgeçilmez bir unsurudur. Ders kitapları da bu sürece zemin oluşturması bakımından önemlidir.

II. Araştırmada İncelenen Ders Kitaplarının Genel Nitelikleri

Türkçe ders kitapları hazırlanırken ölçme ve değerlendirme uzmanlarından yararlanılmış ve yararlanılan uzmanların isimleri belirtilmiştir. İncelemeye tabi tutulan üç kitap da Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye

Kurulu Başkanlığı tarafından *ders kitabı* olarak kabul edilmiştir. Her birinin *öğrenci çalışma ve öğretmen kılavuz kitabı* bulunmaktadır. Öğretmen kılavuz kitaplarının sonunda öğrencilerin dil becerilerini belirlemede kullanılacak bazı değerlendirme formları yer almaktadır.

A. Problem

İlköğretim okullarında okutulmakta olan Türkçe ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme bölümlerinin öğrenme – öğretme sürecindeki yeterliliği ne düzeydedir?

B. Alt Problemler

1. İlköğretim Türkçe ders kitapları ölçme ve değerlendirme bölümlerinde yer alan soruların temalarda verilen konuların içerikleriyle örtüşme düzeyi nasıldır?

2. İlköğretim Türkçe ders kitapları ölçme ve değerlendirme bölümlerinde yer alan soruların öğrenme alanlarına dağılımı dengeli midir?

3. Ders kitaplarındaki etkinlik içi ve tema sonu ölçme - değerlendirme bölümleri; kapsam, metin kullanma, soru çeşidi (eşleştirmeli, çoktan seçmeli, açık uçlu, doğru-yanlış...), seviyeye uygunluk, anlaşılma vb. yönlerden yönetmeliğe uygun mudur?

C. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ilköğretim Türkçe ders ve çalışma kitaplarında yer alan ölçme ve değerlendirme bölümlerinin öğrenme – öğretme sürecindeki yeterlilik düzeyini belirlemek ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda öneriler sunmaktır.

D. Yöntem

Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımıyla *doküman incelemesi* yöntemi kullanılmıştır. İlköğretimde okutulan Türkçe ders kitapları tarama tekniği kullanılarak incelenmiştir. İncelemeyle kitapların ölçme - değerlendirme bölümleri uygulanabilirlik, yeterlilik vb. nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

E. Evren

Bu araştırmanın evreni ilköğretim okullarında okutulmakta olan Türkçe ders kitaplarından oluşmaktadır.

F. Örneklem

İlköğretim okullarında okutulmakta olan Koza Yayıncılık 4. sınıf, MEB Devlet Kitapları 5. sınıf ve Özgün Matbaacılık 6. sınıf Türkçe ders kitapları örneklem olarak seçilmiştir.

G. Sınırlılıklar

Araştırmada incelenmek üzere ilköğretim okullarında okutulmakta olan Koza Yayıncılık 4. sınıf, MEB Devlet Kitapları 5. sınıf ve Özgün Matbaacılık 6. sınıf Türkçe ders kitapları ile bu kitaplarda yer alan ölçme - değerlendirme bölümleri ve konu alanıyla sınırlı tutulmuştur.

H. Kısaltma ve Tanımlar

Koza: Koza Yayınları 4. sınıf Türkçe ders kitabı; *MEB*: Millî Eğitim Bakanlığı Yayını 5. sınıf Türkçe ders kitabı; *Özgün*, Özgün Matbaacılık 6. sınıf Türkçe ders kitabı.

Ders Kitabı: *Öğretmen Kılavuz Kitabı*, *Ders Kitabı* ve *Öğrenci Çalışma Kitabı*ndan oluşan üçlü kitap seti yerine kullanılmıştır.

D.K: Ders Kitabı; Ö.Ç.K: Öğrenci Çalışma Kitabı; Ö.K.K: Öğretmen Kılavuz K.

E. İ.: Etkinlik içi ölçme-değerlendirme; T. S.: Tema sonu ölçme-değerlendirme.

I. Verilerin Toplanması ve Analizi

Örneklemdaki ders kitapları taranarak, ölçme-değerlendirme açısından önemli görülen bölümleri içerip içermediği; etkinlik içi ve tema sonlarında kullanılan soruların türü; farklı soru ve uygulamalara yer verme ve bunların öğrenme alanlarına dağılım durumu; ölçme-değerlendirme çalışmalarını metin aracılığıyla yürütme ve bu bölümlerde sorulan sorulara ait cevap anahtarı bulundurma durumu vb. nitelikler araştırılmış, elde edilen veriler tablolarla somutlaştırılmıştır. Belirlenen durum ve içerik özelliklerine ait verilerden hareketle yorumlama çalışmaları da yapılmıştır. Belirlenen ölçütlere yönelik olarak tarama sonucu elde edilen veriler analiz edilirken, olumlu nitelik 'E' (Evet), olumsuz durum 'H' (Hayır), olumlu ancak eksik görülen nitelik de 'Y' (Yetersiz) kodu kullanılarak belirtilmiştir. Aranılan durum ya da niteliğin taranan bölümdeki sıklık durumuna göre sınıflama yapılmıştır. Tarama yapılan bölümde aranan nitelik üç ve daha fazla görülmüşse 'E', hiç görülmemişse 'H' ve bir-iki kez görülmüşse de 'Y' harfi kullanılarak kodlanmıştır. İçerik analizi sonunda incelenen kitapların ölçme ve değerlendirme açısından sahip oldukları özelliklerle ilgili birtakım çıkarımlarda bulunulmuştur.

J. Bulgular ve Yorum

Araştırmada, ilköğretim 4, 5 ve 6. sınıf Türkçe ders kitapları, içerdikleri ölçme ve değerlendirme bölümlerinin bazı ölçütler bağlamında incelenmesi sonucu aşağıdaki bulgulara ulaşılmış ve elde edilen bulguların yorumlanması yapılmıştır.

Tablo 1. Tema Başına Düşen Etkinlikler ve İçinde Ölçme – Değerlendirme Başlığıyla Gerçekleştirilen Etkinliklerin Yoğunluk Durumu

Yayın Evi / Sınıf Seviyesi	Tema Sayısı	Toplam Etkinlik Sayısı	Tema Başına Düşen Etk. Sayısı	Ölçme – Değerlendirme Amaçlı Etkinliklerin Yoğunluğu
Koza Yayınevi (4. Sınıf)	8	310	39	Etkinliklerin çoğu dil becerilerinin geliştirilmesine, çok azı da ölçme ve değerlendirmeye yöneliktir.
MEB Yayınevi (5. Sınıf)	8	314	39	Ölçme – değerlendirme başlığı altında 31 etkinlik içi değerlendirme çalışmasına yer verilmiştir.
Özgün Y.evi (6. Sınıf)	6	345	58	Etkinliklerin çoğu dil becerilerinin geliştirilmesine, çok azı da ölçme ve değerlendirmeye yöneliktir.

Özgün yayınevi 6. sınıf Türkçe ders kitabında tema sayısı 4 ve 5. sınıfa göre az olmasına karşın tema kapsamındaki etkinlik sayısı daha fazladır. MEB yayınevi 5. sınıf Türkçe kitabında her temada bir etkinliğin müstakil olarak ölçme ve değerlendirmeye ayrıldığı görülmüştür. Diğer yayınevlerince hazırlanan Türkçe kitaplardaki etkinlikler arasında *Ölçme ve Değerlendirme* başlığı altında olmasa da değerlendirme çalışmalarına yer verildiği görülmüştür. Genel olarak söylemek gerekirse, çalışma kitaplarındaki etkinliklerin uygulanmasıyla hem dil becerilerinin geliştirilmesine hem de etkinlik içi değerlendirme çalışmalarının yapılmasına ortam hazırlanmış olmaktadır. Bundan dolayı, etkinliklerin sayısının çok olması önemlidir. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta da etkinlikleri yürütürken zamanı verimli kullanma konusunda öğretmenlerin dikkatli davranmaları gerektiğidir.

Tablo 2. Ders Kitaplarının Etkinlik İçi (Hazırlık, Metin Altı Soruları ve Çalışma Kitabı Etkinlik İçi Değerlendirme) ve Tema Sonu Ölçme-Değerlendirme Bölümü İçerme Durumu

Kitaplarda Ölçme-Değerlendirme Bölümleri		Durum		
		Koza	MEB	Özgün
Kılavuz Kitapta Örnek Ölçme ve Değerlendirme Takvimi		H	H	H
Etkinlik İçi Değ.	Metin Başı Hazırlık ve Metin Altı Anlama-kavrama Soruları	E	E	E
	Çalışma Kitabı Etkinlik İçi Değerlendirme	E	E	E
Tema Sonu Değ.	Temayı Kapsayan ve Farklı Soru Türünü İçerin Ölçme – Değ. Bl. ve Öğr. Kendilerini Değerlendirecekleri Öz Değerlendirme Formları	E	E	E

(E = Evet İçeriyor; H = Hayır İçermiyor; Y = Yetersiz)

İncelenen kitaplarda öğretmenlere rehberlik edecek örnek bir ölçme ve değerlendirme takvimi verilmemiştir. MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında, her tema başında ve işlenecek her metinle ilgili *Neler Düşünüyorsunuz?* başlığı altında hazırlık soruları bulunmaktadır. Öğrenci çalışma kitabında işlenen her metne yönelik olarak 6 ila 12 etkinlik bulunmakta ve bu etkinliklerde öğrenci kazanımlarını yoklayan sorular sorularak öğrencilerin öğrenme düzeyleri ölçülmektedir. Koza yayınevi tarafından hazırlanmış olan ders kitabında, o

temada işlenecek her metni kapsayan *Temaya Hazırlık Çalışmaları*, her metin başında *Öğrenmeye Hazırlanıyorum* ve o metin sonunda *Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum* başlıklarıyla hazırlık ve değerlendirme bölümleri bulunmaktadır. Özgün yayınevi tarafından hazırlanmış olan ders kitabında ise hazırlık ve metin altı soruları bölümü bulunmamakta, öğrenci çalışma kitabı etkinliklerinden önce *Temaya Hazırlık Çalışmaları* başlığı altında birkaç sorudan oluşan bölüm ile metin altı soruları, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabında yer almaktadır.

MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında her tema sonunda *Ölçme ve Değerlendirme* (MEB, 2006 b: 30, 43, 56..) bölümleri ile öğrenci çalışma kitabında *Ölçme ve Değerlendirme* (MEB, 2006 c: 23, 40, 58..) bölümleri yer almaktadır. *Kendimi Değerlendiriyorum* başlığıyla verilen öz değerlendirme formları da öğrenci çalışma kitabında verilmiştir (MEB, 2006 c: 26, 42, 60..). Koza yayınevi tarafından hazırlanmış olan Türkçe ders kitabındaki her tema sonunda *Ölçme ve Değerlendirme* bölümü bulunmaktadır (Kapulu vd., 2006 a: 25, 42, 78..). Kendini değerlendirme ölçekleri tema sonlarına dağıtılmamış, Türkçe ders kitabının sonunda toplu hâlde verilmiştir (Kapulu vd., 2006 a: 153-159). Özgün yayınevi ise, *etkinlik içi ve tema sonu değerlendirme* bölümlerine Türkçe ders kitabında yer vermemiştir. *Etkinlik içi ve tema sonu değerlendirme* bölümleri öğrenci çalışma kitabı (Altıntaş ve Bursalıoğlu, 2006 c: 36...) ile öğretmen kılavuz kitabında (Altıntaş ve Bursalıoğlu, 2006 a: 44...) paralel olarak verilmiştir.

Tablo 3. Ders Kitaplarının Etkinlik İçi (Hazırlık ve Metin Altı Soruları) ve Tema Sonu Ölçme-Değerlendirme Bölümlerinde Soru Çeşitlilik Durumu

Etkinlikler Kısmında Sorulan Metin Altı Sorular ile Tema Sonu Ölçme ve Değerlendirme Bölümündeki Soruların Türü	Soru Çeşitlilik Durumu		
	Koza	MEB	Özgün
Açık Uçlu	E	E	E
Boşluk Doldurmalı	E	E	E
Eşleştirmeli	E	E	E
Çoktan Seçmeli	E	E	E
Doğru – Yanlış; Evet - Hayır Türü	E	E	E
Diğer (5N 1K, Bulmaca... vb.)	E	Y	Y

(E = Evet Var; H = Hayır Yok; Y = Yetersiz)

MEB öğrenci çalışma kitabında, her tema sonunda *Neler Biliyorum?* başlığı altında açık uçlu, boşluk doldurmalı, eşleştirmeli, çoktan seçmeli, doğru – yanlış vb. sorular bulunmaktadır. *Neler Düşünüyorum?* başlığı altında ders kitabına paralel olarak sorulan açık uçlu sorulara cevap yazılması için uygun alan bırakılmıştır. Ancak, alışılmışın dışında farklı soru kullanılmadığı görülmüştür. Koza Yayınevi tarafından hazırlanan kitapta ise, bu tür sorular yanında, bulmaca doldurma, gizlenmiş kelimeyi bulma, 5N 1K vb. farklı soru türü bulunmaktadır (Kapulu vd., 2006 c: 47; 2006 a: 61, 62). Özgün Yayınevi

tarafından hazırlanan öğrenci çalışma kitabının hem etkinlik içi değerlendirme çalışmalarında hem de tema sonu ölçme ve değerlendirme bölümlerinde gizlenmiş kelimeyi bulma, bulmaca doldurma, 5N 1K vb. farklı soru çeşidi az kullanılmıştır.

Tablo 4. Ders Kitaplarının Etkinlik İçi (Hazırlık ve Metin Altı Soruları) ve Tema Sonu Ölçme-Değerlendirme Bölümlerinde Farklı Soru ve uygulamalara Yer Verme Durumu

Etkinliklerdeki Metin Altı Sorular Kısımında ve Tema Sonu Ölçme ve Değerlendirme Bölümünde Farklı Soru ve Uygulamalara Yer Verme	Farklı Soru Durumu		
	Koza	MEB	Özgün
Şiir, Diyalog Yazma, Öykü Tamamlama, Bilgilendirici Metin Oluşturma...	E	E	Y
Grafik Yorumlatma, Resim Üzerinde Konuşurma, Resimle İfade Etme...	E	E	E
Kavram Haritaları Oluşturma ya da Tamamlatma	E	E	Y
Ek Soru Oluşturma; Canlandırma, Performans Ödevi Verme, Tartışmaya, Farklı Amaçla Yeni ve Özgün Çalışma Kâğıdı Kullanmaya Yönelme	Y	Y	Y

(E = Evet Var; H = Hayır Yok; Y = Yetersiz)

MEB ve Koza yayınevlerine ait kitaplarda şiir, diyalog yazma, öykü tamamlama vb. etkinliklere yer verilmiştir (MEB, 2006 c: 36, 76.); (Kapulu vd., 2006 b: 80, 98.; 2006 c: 96.). Özgün Yayınları 6. sınıf Türkçe kitaplarında ise, şiir yazma, diyalog oluşturma etkinlikleri istenilen seviyede değildir. İncelenen kitapların üçünün değerlendirme bölümlerinde resim ve grafikler verilerek öğrencilerin yorumlamaları istenmiştir. Kavram haritaları kullanma bakımından Koza ve MEB yeterli görüldüğü hâlde, Özgün yayınevinin kitabında kavram haritaları oluşturma ya da tamamlatma ölçme ve değerlendirmenin bir aracı olarak yeterli sayıda kullanılmamıştır. Gerek etkinlik içi çalışmalarda gerekse tema sonu değerlendirme bölümlerinde ek soru oluşturma, canlandırma, performans ödevi verme, tartışma yaratma, farklı amaçla yeni ve özgün çalışma kâğıdı kullanmaya yöneltme vb. etkinlikler bakımından üç yayınevinin kitabı da yetersiz görülmüştür.

Tablo 5 Ders Kitaplarının Tema Sonu Ölçme-Değerlendirme Çalışmalarını Metin Aracılığı ile Yürütürken Türkçenin Doğru ve Etkin Kullanımını Sağlayacak Yeterli Etkinlik ve Alıştırmalara Yer Verme Durumu

Tema Sonu Ölçme ve Değerlendirme Çalışmalarını Metin Aracılığı ile Yürütme	Yayınevi	Durum
Tema Sonu Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları Metin Aracılığıyla Yürütülüyor mu?	Koza	Y
	MEB	E
	Özgün	E

(E = Evet Yürütülüyor; H = Hayır Yürütülüyor; Y = Yetersiz)

Kitaplarda işlenen metinlerle ilgili çalışmalar kapsamında okuma, dinleme, konuşma, yazma, görsel okuma - görsel sunu ve dil bilgisi becerilerini

geliştirmeye yönelik etkinlik içi soru ve alıştırmalara yer verilmiştir. Bu çalışmaların metin üzerinden yürütülmesi doğrudur. Metinle ilgili sorular genellikle ya metnin anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemeye yönelik anlama, kavrama ve yorumlama sorusu, ya da herhangi bir dil bilgisi yapısının işlevini metin aracılığı ile sezdirmeye yönelik dil bilgisi sorusu olarak hazırlanmıştır.

MEB yayımladığı bir genelgede Türkçe sınavlarına yönelik şu bilgilere yer verilmiştir: Öğrencilere mutlaka metin verilmeli, anlama ve bilgi soruları yalnız bu metne dayalı olmalıdır. Sorularda, ezberlenmiş bilgilerin tekrarlanması istenmemeli, sorular, verilen metinle doğrudan doğruya ilgili olmalıdır (MEB, 1970: 251). Bu yüzden, etkinlik içi değerlendirme çalışmalarında olduğu gibi tema sonu ölçme ve değerlendirme çalışmalarının da metin üzerinden yürütülmesi gerekir. MEB ve Özgün yayınevlerine ait kitaplarda ölçme-değerlendirme çalışmaları çoğunlukla metin üzerinden yürütülürken, Koza Yayınevine ait 4. sınıf Türkçe kitabındaki değerlendirme çalışmalarına metin çok az kullanılmıştır.

Tablo 6. Ders Kitaplarının Tema Sonu Ölçme-Değerlendirme Bölümünde Yer Alan Sorulara Ait Cevap Anahtarı Bulundurma Durumu

Tema Sonu Ölçme ve Değerlendirme Bölümünde Yer Alan Sorulara Ait Cevap Anahtarı Bulundurma	Y. Evi	Durum	
		DK ve ÖÇK.da	ÖKK.da
Tema Sonu Ölçme ve Değerlendirme Bölümünde Yer Alan Sorulara Ait Cevap Anahtarı Verilmiş mi?	Koza	H	E
	MEB	H	E
	Özgün	H	E

(E = Evet Verilmiş; H = Hayır Verilmemiş; Y = Yetersiz)

Ders kitaplarının tema sonu ölçme-değerlendirme bölümünde yer alan sorulara ait cevap anahtarına üç yayınevi de öğretmen kılavuz kitabında yer vermiştir. MEB Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitabında sorulan soru ve yapılması istenen çalışmaların öğretmen kılavuz kitabında verilen cevap anahtarı yanında öğretmenlerin öğrenme alanlarına yönelik olarak öğrencilerden istedikleri çalışmaları değerlendirmede kullanabilecekleri ölçütlerle bu ölçütlerin soru içindeki değeri de verilmiştir. Öğrencilerin özellikle etkinliklerdeki performanslarını ölçmede kullanacakları dereceli puanlama ölçeğinin verilmiş olması hem öğretmenin uygulamalarını amaca uygun yürütmelerine hem de objektif değerlendirmeler yapmalarına yardımcı olacaktır. Bundan dolayı değerlendirme ölçütlerini de içine alan cevap anahtarları her tema için oluşturulmalıdır. Koza Yayınevi, hem ders kitabındaki hem de öğrenci çalışma kitabındaki sorularla ilgili öğretmen kılavuz kitabında açıklamalı cevap anahtarına yer vermiştir.

Tablo 7. Ders Kitaplarının Etkinlik İçi (Hazırlık ve Metin Altı Soruları) ve Tema Sonu Ölçme-Değerlendirme Bölümlerinde Bulunan Soru ve Uygulamaların Öğrenme Alanlarına Dağılım Durumu

Etkinlik İçi ve Tema Sonu Ölçme – Değerlendirme Bölümündeki Soruların Öğrenme Alanlarına Dağılımı	Durum					
	Koza		MEB		Özgün	
	E. İ.	T. S.	E. İ.	T. S.	E. İ.	T. S.
Anlama Öğrenme Alanı: <i>Okuma</i>	E	E	E	E	E	E
Anlama Öğrenme Alanı: <i>Dinleme</i>	E	E	E	Y	E	E
Anlatma Öğrenme Alanı: <i>Konuşma</i>	E	Y	E	Y	E	Y
Anlatma Öğrenme Alanı: <i>Yazma</i>	E	E	E	E	E	E
Anlama.-Anlatma Ö. Alanı: Görsel Okuma-Görsel Sunu	E	E	E	E	E	E
Dil Bilgisi	E	E	E	Y	E	E

(E = Evet Var; H = Hayır Yok; Y = Yetersiz)

Ders kitaplarının etkinlik içi ve tema sonu ölçme-değerlendirme bölümlerinde kullanılan sorular genel olarak öğrenme alanlarına dağılımının dengeli olduğu söylenebilir. Ancak, *etkinlik içi ve tema sonu ölçme-değerlendirme* bölümlerinde okuma, yazma becerilerine yönelik soru ve uygulamalar yanında konuşma ve dinleme becerilerine yönelik soru ve uygulamalara yeteri kadar yer verilmemiştir. Türkçe ders içi etkinlikler kapsamında anlama ve anlatma öğrenme alanlarına yönelik çalışmalar içerisinde doğal olarak dinleme çalışmaları yapılmaktadır. Koza ve Özgün yayınevleri öğretmen kılavuz kitaplarında her tema sonunda bağımsız bir dinleme metni vererek dinleme eğitimi çalışması yapılmasını istemiştir. MEB tarafından hazırlanan kitapta ise dinleme eğitimi çalışmaları, tema içi işlenen metinler dışında bağımsız metin kullanılarak yapılmamıştır. Dil bilgisi öğrenme alanına yönelik soru ve uygulamalar üç kitapta da yer almıştır. Ancak MEB Türkçe ders kitabı tema sonu ölçme-değerlendirme bölümünde dil bilgisine yönelik soru sayısının yetersiz olduğu görülmüştür.

Tablo 8. Ders Kitaplarının Tema Sonu Ölçme-Değerlendirme Sorularının Bilişsel Alan Basamaklarına Göre Dağılım Durumu

Tema Sonu Ölçme ve Değerlendirme Sorularının Bilişsel Alan Basamaklarına Göre Dağılımı		Durum				
		Koza	MEB		Özgün	Tüm Kitaplar Toplam
Tema Sonu Değerlendirmenin Bulunduğu Yer		DK	ÖÇK	DK	ÖKK ve ÖÇK	
Bilişsel Alan Basamaklarına Ait Sorularının	Bilgi	22 / 92	4 / 36	8 / 39	59 / 180	93 / 347
	Kavrama	13 / 92	7 / 36	7 / 39	28 / 180	55 / 347
Toplam Soru Sayısına Oranı	Uygulama	23 / 92	3 / 36	9 / 39	16 / 180	51 / 347
	Analiz – Sentez	22 / 92	16 / 36	10 / 39	63 / 180	111 / 347
	Değerlendirme	12 / 92	6 / 36	5 / 39	14 / 180	37 / 347
Toplam		92	36	39	180	347

Tema sonu değerlendirme bölümlerindeki soru sayısı temalarda verilmek istenen konuyu karşılayacak yeterlilikte ve sorular, içerik, anlaşılabilirlik vb. açılardan sınıf seviyesine uygundur. Türkçe ders kitapları tema sonu lme ve değerlendirme bölümlerinde bilişsel alan alt basamaklarının hepsine yönelik soru içermektedir. zgn Yayınevinin kitaplarında yer alan soruların bilgi, analiz ve sentez basamaklarında yoğunlaştığı görülmüştür. Soruların özellikle bilgi basamağında yoğunlaşmasının sebebi, 6. sınıfta dil bilgisi konularına geniş bir Şekilde yer verilmiş olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bununla birlikte 4. sınıf Türkçe kitabında dil bilgisi sorularının fazlalığı dikkat çekmektedir. Oysa, İlköğretimin ilk beş sınıfında dil bilgisi kurallarını doğrudan verme yerine dinleme, konuşma, okuma, yazma çalışmaları içinde sezdirilmesi istenmekte, dil bilgisi ayrı bir öğrenme alanı olarak ele alınmamaktadır. Bu anlayışın bir sonucu olarak 4. sınıf için değerlendirme bölümünde dil bilgisi sorularının sayısı azaltılabilir.

III. Sonuç ve neriler

A. Sonuçlar

1.Ders kitaplarının etkinlik içi (hazırlık ve metin altı soruları) ve tema sonu lme-değerlendirme bölümleri bulunmakta, öz değerlendirme formlarını içermektedir. Ancak, kılavuz kitapta örnek lme ve değerlendirme takvimi bulunmamaktadır.

2.Etkinlik içi ve tema sonu lme-değerlendirme bölümlerinde açık uçlu, boşluk doldurmalı, eşleştirmeli, çoktan seçmeli, doğru – yanlış, 5n 1k vb. farklı soru türüne yer verildiği görülmüştür. Kitaplarda Şiir, diyalog yazma, ykleyici-bilgilendirici metin oluşturma, grafik yorumlatma, kavram haritaları oluşturma ya da tamamlatma... gibi farklı uygulamalara da yer verilmiştir. Ancak, incelenen kitaplarda ek soru oluşturma, tartışmaya, farklı amaçla yeni ve özgün çalışma kâğıdı kullanmaya yönelme vb. bütünleyici ve pekiştirici çalışmalarda eksiklikler görülmüştür.

3.Tema sonu lme ve değerlendirme çalışmalarını metin aracılığı ile yürütme konusunda özgün ve MEB kitapları lme ve değerlendirme çalışmalarını metin aracılığı ile yürütürken Koza Yayınevi lme ve değerlendirme bölümlerinde yeterli metin kullanmamıştır.

4.Tema sonu lme ve değerlendirme bölümünde yer alan sorulara ait cevap anahtarları ğretmen kılavuz kitaplarında verilmiştir.

5.Etkinlik içi ve tema sonu lme ve değerlendirme bölümlerinde yer alan soru ve uygulamaların öğrenme alanlarına dağılımının dengeli olduğu söylenebilir.  kitapta da okuma becerisine yönelik olarak, çıkarımda bulunma, neden araştırma, neden-sonuç ilişkisini anlama, tasarıda bulunma, yorum yapma.. gibi çalışmalara yer verildiği görülmektedir. Konuşma becerisine yönelik olarak, fotograf üzerinde konuşma, metinle ilgili soruları cevaplama, karşılaştırma yapma vb. uygulamalar yapılmaktadır. Diyalog, Şiir, slogan yazdırma, öykü tamamlama vb. etkinliklerle yazma becerisine ve dil

bilgisi çalışmalarına yönelik soru ve etkinliklere tüm kitaplarda oldukça çok yer verilmiştir. Görsel okuma ve görsel sunuya yönelik olarak da resim, karikatür, grafik yorumlama, harita inceleme, resimle ifade etme, jest ve mimikleri açıklama vb. etkinliklere yer verilmiştir. Buna karşın özellikle dinleme becerisine yönelik soru ve uygulamaların aynı yoğunlukta olmadığı görülmüştür.

6.Ders kitaplarının tema sonu ölçme ve değerlendirme bölümlerindeki soruların, bilişsel alanın bilgi basamağında yoğunlaştığı görülmüştür.

B. Öneriler

1.Öğretmen kılavuz kitabında örnek ölçme ve değerlendirme takvimi verilmelidir.

2.Ders kitapları özellikle etkinlik içi değerlendirme kapsamında ek soru oluşturma, farklı amaçla yeni ve özgün çalışma kâğıdı kullanma gibi öğrenci performansını ortaya çıkaracak çalışmalara yöneltecek kapı aralayıcılar içermelidir.

3.Tema sonu ölçme ve değerlendirme çalışmalarında yönetmeliğin bir gereği olarak, (Türkçe sınavlarda olduğu gibi) metin kullanılmalıdır. Ders kitaplarının tema sonu ölçme-değerlendirme çalışmalarını metin aracılığı ile yürüterek Türkçenin doğru ve etkin kullanımını sağlayacak daha çok etkinlik ve işlevsel alıştırmalara yer verilebilir.

4.Etkinlik içi ve tema sonu ölçme ve değerlendirme bölümlerinde öğrenme alanlarının tümüne yönelik eşit soru ve uygulamalara yer verilmelidir. Tema sonu değerlendirme bölümlerinin kapsamı ile metinlerin işleniş sürecindeki içeriğin örtüşmesine daha çok özen gösterilmelidir. Sorular, süreçte kavratılmaya çalışılan konuları pekiştirici ve tüm konuları kapsayıcı özellik taşımalıdır. Bir başka deyişle tema sonu değerlendirme bölümünde, gerçekleştirilen etkinliklerle öğrencilerin önceden belirlenen kazanımlara ulaşma düzeylerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmelidir.

5.Ders kitaplarının tema sonu ölçme-değerlendirme sorularında bilişsel alanın bilgi basamağına verilen önem analiz, sentez, değerlendirme ve uygulama basamaklarına da verilmeli ve bu şekilde öğrencilerin olaylara farklı bakış açılarından bakabilmelerine, önemli beceriler kazanarak hayata hazırlanmalarına ortam hazırlanmalıdır. Ölçme ve değerlendirme soruları öğrencileri çalışmaya güdüleyen, süreçte verilen içeriğe uygun dil ve anlatım becerilerini yoklayıcı, kavram haritası vb. görsellerle zenginleştirilmiş seviyeye uygun sorular olmalıdır. Öğrencilerin buldukları sınıf seviyelerine uygun kazanımları edinmeleri ve bunun gerçekleşme düzeyinin belirlenmesi temaların içeriğiyle ölçme - değerlendirme bölümünün örtüşmesi gerekir. Bu yüzden, sorular, tüm konuları kapsamalı ve ezbere dönük bilgiyi ölçmekten çok süreçte anlatılan konularla ilgili olmalıdır.

6.Gerek etkinlik içi gerekse tema sonu değerlendirme bölümündeki ölçme araçları arasında oyunlaştırarak etkinlik gerçekleştirme ve bu yolla öğrenci

başarısını ölçme çalışmalarına da yer verilmelidir. Çünkü, ölçme ve değerlendirmenin en önemli amacı, öğrencilerin etkinlik içerisinde eğlenerek öğrenmelerine ortam hazırlamak ve öğrencilerin gösterdikleri performansını sürece yayarak değerlendirmektir.

Abstract : It is important in the process of learning and teaching for the textbooks which are the most basic material to have the necessary and required qualities as well as for the material used to be rich in variety. Textbooks play an important part in students' acquiring the habits determined. Textbooks should have the required qualities so that they can cover the right knowledge, direct the students to do research, have the enriched visual materials to complete the subject matter and include the chapter measurement and evaluations at the end of each subject to determine at what level the students have reached the determined targets through the activities performed.

In this study, the measurement and evaluation sections during and after the activity were studied of the Turkish textbooks used at primary schools. In the above mentioned sections, we studied whether the textbooks had a variety of questions, whether the textbooks included questions to cover the sub- steps of cognitive area and whether the distribution of the questions aiming at the skills of understanding , telling and learning was well balanced. In this study, it was studied whether the manuals to help the teachers use the Turkish textbooks in the best way had a sample study calender to plan , to apply and to conclude the measurement and evaluation activities, and whether the evaluation sections included texts. Attentions were drawn to the points considered important in the textbooks examined and these important points were aimed to be generalised in the field of application.

Key Words : teaching of Turkish , textbook , measuring and evaluating

Kaynakça

- Demirel, Özcan (2000), *Plandan Uygulamaya Öğretme Sanatı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Göçer, Ali (2005), *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme* Atatürk Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Halis, İsa (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* Nobel Yayınları, Ankara.
- Küçükahmet, Leyla (2003), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- MEB (1970), Devlet Ortaokul Türkçe İmtihan Soruları, 1611 Sayılı T. D., MEB Basımevi, İstanbul.
- MEB (2005), *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)*, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara.

İncelenen Ders Kitapları

- Kapulu, Ahmet vd. (2006 a), *İlköğretim Türkçe 4. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Koza Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kapulu, Ahmet vd. (2006 b), *İlköğretim Türkçe 4. Sınıf Ders Kitabı*, Koza Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kapulu, Ahmet vd. (2006 c), *İlköğretim Türkçe 4. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabı*, Koza Yayın Dağıtım, Ankara.
- MEB (2006 a), *İlköğretim Türkçe 5 Öğretmen Kılavuz Kitabı* (2. Basım) Devlet Kitapları, Pelin Ofset, Ankara.
- MEB (2006 b), *İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı* (2. Basım) Devlet Kitapları, Pelin Ofset, Ankara.
- MEB (2006 c), *İlköğretim Türkçe 5 Öğrenci Çalışma Kitabı*, (2. Basım) Devlet Kitapları, Pelin Ofset, Ankara.
- Altıntaş, G.; Bursalıoğlu, Y. (2006 a), *İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı* Özgün Matbaacılık, Ankara.
- Altıntaş, Güldane; Bursalıoğlu, Yeliz (2006 b), *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*, Özgün Matbaacılık, Ankara.
- Altıntaş, G.; Bursalıoğlu, Y. (2006 c), *İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı*, Özgün Matbaacılık, Ankara.